

Sunde, 15. oktober 2003

Utdannings- og forskningsdepartementet,
Opplæringsavdelingen,
Postboks 8119 Dep.,
0032 Oslo.

Høringsuttalelse NOU 2003:16

Vi har lest NOU 2003 nr. 16, og vil i våre kommentarer spesielt fokusere på temaene ”spesialundervisning” og ”PPT” fra kapittel 9.

Vårt engasjement i disse spørsmålene er stort, og derfor blir vår uttalelse lang. Vi håper departementet tar seg tid til å lese hele høringsuttalelsen. Oppsummert mener Forum for psykologer i skolen at:

- Det finnes ingen faglig argumentasjon i NOU 2003: 16 for å ta fra enkeltelever en rett til spesialundervisning etter §5.
- Elevers vansker i skolesituasjonen er avhengig både av individuelle og av sosiale, strukturelle og organisatoriske forhold. Det er viktig å ha kjennskap til alle disse elementene for å kunne si noe om den enkelte elevs behov.
- Forum for psykologer i skolen mener §5 i Opplæringsloven må opprettholdes. Det bør arbeides videre med å bedre kvaliteten i spesialundervisningen, og departementet bør vurdere normtall for denne typen tilpasning.
- Departementet bør arbeide med å klargjøre forholdet mellom spesialundervisning, forstått som undervisning etter IOP, og behovet for økonomiske og kompetansemessige ressurser som den enkelte skole trenger for å gjennomføre slik undervisning.
- Utvalget behandler PP-tjenesten svært overflatisk, men kommer likevel med dramatiske forslag til endringer.
- PPT bør fortsette som en pedagogisk psykologisk tjeneste med de oppgaver den har etter dagens §5-6. Det er ønskelig at departementet klargjør kompetansekravene for de tilsatte i tjenesten.

Inkluderingsbegrepet

I Kvalitetsutvalgets innstilling vektlegges inkluderingsbegrepet som en rettesnor for tilpasset opplæring og det å skape en skole for alle. At begrepet ”integrering” byttes ut med ”inkludering” signaliserer at det ikke er noen som i utgangspunktet er fremmede, ikke hører til, og derfor skal integreres. Alle hører til i felleskapet. Det er likevel viktig å ta hensyn til at barn er så forskjellige at det er vanskelig å inkludere dem alle i den ordinære undervisningen. Her ligger utfordringen. Inkludering kommer bare når en skaper et så stort repertoar for barnehager og skoler at disse institusjonene passer for alle barn. For oss er inkludering ikke at alle sitter i samme klasserom til enhver tid. Inkludering kan skje på mange nivåer:

- Å ha et lite måltid sammen med lærer og to medelever, der kommunikasjonen foregår rolig og oversiktlig over bordet kan være like god inkludering for en elev med Downs syndrom som å sitte i klassen med 28 elever, der alt går i raskere tempo og kan oppleves forvirrende.
- Å ha et lite arbeidsfellesskap med få stimuli, gode konsentrasjonsmuligheter og trygg voksnærhet er ofte et nødvendig supplement til deltagelse i storgruppen for den urolige eleven med konsentrasjonsvansker.

Kvalitetsutvalget fremhever elever med atferdsvansker som en gruppe med behov for en skole med en bred forståelse av begrepet læringsarena. De peker på en undersøkelse som viser at lærere rapporterer at mange av elevene som mottar spesialundervisning har atferdsvansker. Dette er ikke overraskende for medarbeidere i PPT. Ofte opplever vi at elever som har vansker med å tilpasse seg skolen, sliter med spesifikke vansker, som dysleksi, dyskalkuli eller konsentrasjonsvansker. Skolen har kanskje ikke "sett" vansken, men i stedet tolket unngåelsesatferd og frustrasjon som manglende vilje eller opposisjon, noe som kan ha ført til at eleven har utviklet aversjon mot skolen og "atferdsvansker". Å bruke læreres rapportering av at 40 – 50% av elevene som mottar spesialundervisning har atferdsproblemer som et argument for at dette er disse elevenes hovedvanske, opplever vi som kritikkverdigg og som mangel på faglig innsikt.

Lederen for den internasjonale skolepsykologforeningen, Peg Dawson fra USA, sa i en tale i 2001 at det å føle seg kompetent, og å oppleve tilknytning til noen var de to kriteriene både skolen og hjelpetjenesten burde måle vellykketheten av sitt arbeid ut fra. Hun brukte begrepene "connected" og "competent". For noen elever kan det være i klassen eller den store gruppen at de føler tilhørighet og mestring. For andre kan det være sammen med noen få medelever på en praktisk arena, eller i teoriundervisning sammen med andre som mestrer på samme nivå. Uten at disse forhold er oppfylt, skjer det lite læring. Inkludering betyr for oss å samle så mange slike arenaer som mulig under det enkelte skoletak. En del av de praktiske arenaene må ligge utenfor skolebygningene, men de er likevel med i den enkelte skoles repertoar.

Å øke den språklige kompetansen for den oppvoksende slekt er et godt mål. Å introdusere flere fremmedspråk er imidlertid ikke noen god måte å løse skolens problem med å inkludere de teorivake elevene. Kvalitetsutvalget har sett at dette kan være et problem for enkelte elever, og foreslått at disse kan få fritak fra et 2. fremmedspråk. Mange av de elevene PP-tjenesten kjenner sliter spesielt med det språklige og med begrepsmessig abstraksjon, og derved også grammatikk. Vi mener det ikke er noen god løsning å erstatte timene ved et eventuelt fritak for 2. fremmedspråk med enda flere timer i engelsk. Den gruppen det her er snakk om trenger ikke mer teoretisk opplæring, men kanskje heller helt andre læringsarenaer enn klasserommet for å bli inkludert.

Individrettet arbeid i motsetning til systemrettet arbeid?

For å kunne legge til rette et godt undervisningstilbud til alle, er det, etter vår mening, nødvendig både å kjenne forhold ved individet og forhold ved skolesystemet, familien og andre sosial systemer. I den pedagogiske debatten de siste årene kan en få inntrykk av at noen mener at endringer av undervisningsopplegg og andre organisatoriske forhold vil føre til at elevers funksjonshemminger forsvinner. Dette er etter vår mening en naiv og lite konstruktiv ide.

Kvalitetsutvalget fremstiller den individuelle tilnærmingen som mindreverdigg og overflødig i forhold til den systemiske tilnærmingen. Utvalget legger opp til en "kulturendring" i skolen

der bla. klasseinndeling, lærerrolle og -oppgaver, mål for opplæringen og organisering skal forandres for å nå overordna mål om en inkluderende skole. Av erfaring vet vi at slike forandringer tar tid, og det er mange hindringer på veien. I denne prosessen er det viktig at elever med særlige behov blir ivaretatt, og ikke blir dem som taper på de organisatoriske forandringene.

Forum for psykologer i skolen mener årsaken til at en skole feiler i å inkludere en eller flere elever kan ligge i skolesystemet, hos den enkelte elev, hos familien til den enkelte elev eller i det sosiale miljøet som omgir eleven. Ofte viser PPT sine utredninger at problemene ikke kan forklares av en enkelt årsak, men gjerne som en kombinasjon av alle de ovennevnte. Imidlertid er det like viktig at man danner seg et klart bilde av elevens forutsetninger, både intellektuelt og sosialt som at en kartlegger forutsetningene i skolens system. Vi trenger en individ-i-systemet tenkning, hvor *relasjonen* mellom systemet og individene med hver sine særegenheter er det som vurderes, fremfor forenklingene individet isolert eller systemet isolert. Da er det viktig å ha god kunnskap både om individet og om det systemet individet forholder seg til.

Vi registrerer med forundring at utvalget foreslår å avvikle spesialundervisning hjemlet i §5 i Opplæringsloven og flytte hjemmelen for spesialundervisning over til helselovgivingen. Det har de siste årene blitt understreket at spesialundervisning ikke bare er et fenomen som har sammenheng med et barn eller en ungdoms diagnose, men også med miljøet/ skolens evne til å tilrettelegge for at barnet med sin funksjonshemming skal fungere best mulig. Utvalget understreker, som nevnt tidligere, også denne ideen. På bakgrunn av dette virker det merkelig at utvalget foreslår at helsepersonell uten tilknytning og spesiell kjennskap til den enkelte skole skal være de som gjennom diagnostisering og utarbeiding av individuell plan får myndighet til å utløse spesialundervisning. Vi tror forslaget vil føre til at foreldre i større grad søker helserelevante diagnoser for barna sine, og forventer en oppgang i tallet på barn og unge som krever Individuell plan, samtidig som vi tror at spesialundervisning i mindre grad vil sees i relasjon til organisatoriske forhold ved den enkelte skole og barnehage ved en slik tilknytning til helselovgivingen.

Omfanget av spesialundervisning

Vi forstår ikke hvordan utvalget er kommet frem til tallet 0,4 – 0,5% som er presentert i NOU'en på side 99. Opptrappingsplanen for psykisk helse for barn og unge sier at psykisk helsevern for barn og unge skal omfatte ca. 5% av barn og unge. Mange (kanskje de fleste) barn og unge som har kontakt med BUP vil motta tjenester fra ulike innstanser, og ut fra dagens lovgivning ha rett til en Individuell plan. En slik rett har også mange av dem som har ulike fysiske funksjonshindringer.

Vi mener det kan være en fordel om departementet i Stortingsmeldinga som kommer antyder hva som kan oppfattes som en rimelig ramme for omfanget av spesialundervisning. Her er vi enige med utvalget i at ressursene ikke bør reduseres, og vil foreslå at normtallet settes mellom 5 og 6 %. Dette er også et fornuftig tall ut fra en faglig argumentasjon: Normalfordelingskurven tilsier at ca. 2,8% av befolkningen fungerer på et nivå mer enn to standardavvik under gjennomsnittet, i tillegg er det rimelig å regne med at en gruppe på rundt 2,5% har særlige behov som følge av genetiske forhold, eller på grunn av komplikasjoner eller skader i svangerskapet, under fødselen eller som småbarn.

Hva er spesialundervisning?

Slik lovteksten er i dag, skal PPT i sin sakkyndige vurdering si noe både om elevens forutsetninger og om skolens evne til å gi eleven et tilfredstillende læringsutbytte. Dette gjør at vurderingene må bli relative. Vi oppfatter at utvalget ved å koble ”spesialundervisning” tettere til en medisinsk diagnose ønsker en dreining mot et tydeligere fokus på elevens forutsetninger. Forum for psykologer i skolen mener at hovedbegrunnelsen fortsatt må være barnets særlige behov slik § 5-6 formulerer det. Vi mener disse særlige behovene må relateres mer til mål i opplæringsplanen enn til den enkelte skoles organisering og evne til tilpasning, slik det lett kan forstås ut fra ”Veilederen for spesialundervisning”. Barn som trenger helt andre mål enn de læreplanen setter for deres alder, og dermed trenger en egen individuell opplæringsplan i ett eller flere fag, skal ha spesialundervisning.

Utvalget understreker basiskompetanse som et nytt kjernebegrep som skal tydeliggjøre innholdet i undervisningen. Forum for psykologer i skolen mener dette vil være et avklarende grep i forhold til å synliggjøre hva som er de sentrale læringsmålene. Slik sett vil dette forslaget virke tydeliggjørende også på målene i, og behovet for en individuelle opplæringsplaner. Vi vil få en tydeliggjøring og fokusering av fagmål som i enda større grad enn ved dagens læreplan vil synliggjøre de elevene som ikke strekker til i forhold til de fastsatte læringsmålene.

Forum for psykologer i skolen merker seg at begrepet spesialundervisning blir brukt med ulik mening. For å få en mer ryddig begrepsbruk blir det viktig å drøfte og avgrense begrepet ut fra en juridisk, økonomisk og pedagogisk synsvinkel. Spesialundervisning bli lett assosiert med ressurstilførsel, et økonomisk bidrag til skolen for å løse oppgavene knyttet til elever med særlige behov. Denne ressurstilførselen er ingen garanti for at eleven får spesialundervisning, men det er lett for foreldre og klageorgan å følge med på om kommunen yter det rette økonomiske ekstratilskuddet. Av forrige avsnitt går det frem at vi mener spesialundervisning i større grad er et kvalitativt enn et ressursmessig spørsmål. Slik det er i dag vil tilrådinger og vedtak om spesialundervisning ofte bli oppfattet som et spørsmål om hvor mange lærer- eller assistenttimer et barn tildeles, ikke hvor mange fag og timer det har krav på en IOP i. Slik vi ser det bør spesialundervisning i større grad være et spørsmål om kvalitet gjennom fokus på mål, metode, organisering og hjelpemidler.

Det er imidlertid ikke mulig å gjennomføre spesialundervisning med høy kvalitet uten at undervisningskompetanse og ressurser stilles til rådighet. Etter vår mening er det et administrativt spørsmål hvilke ressurser som stilles til rådighet, og ikke en oppgave for sakkyndige å ta stilling til. Vi kan for eksempel tenke oss en situasjon der et barn med Downs syndrom går i en liten klasse på en liten skole. Ingen vil tvile på om dette barnet har rett på spesialundervisning, men det er slett ikke sikkert den aktuelle skolen trenger noen særlig stor ressurstilførsel for å gi dette barnet opplæring i tråd med en individuell opplæringsplan. Det barnet har rett til, slik vi forstår nåværende lovgivning, er en individuell opplæringsplan i de fagene der det trengs. Så er det kommunen og skolen sitt ansvar å gjennomføre denne på en forsvarlig måte.

Vi opplever også at det er elever som etter gjeldende lovgiving får spesialundervisning fordi klassen eller eleven trenger ekstra ressurser for å kunne realisere målene i den ordinære læreplanen. I slike tilfeller viser den individuelle opplæringsplanen kun til målene i den ordinære læreplanen, og opplæringsmetodene er ofte de samme som for resten av klassen. Vi tror ikke dette bør kalles spesialundervisning.

Vi ønsker oss, som sagt, en grundigere faglig og juridisk utredning av dette tema enn det kvalitetsutvalget har lagt fram.

Tilpasset opplæring.

Utvalget mener at kravet om tilpassa opplæring for alle (§1-2) skal forsterkes, og at dette vil kompensere for at reglene om spesialundervisning taes ut. Det er uklart for oss om utvalget mener at å forsterke reglene i §1-2 vil gjøre dette til en rettighet. Dersom denne paragrafen skal ivareta de rettene barn med særlige behov taper ved å miste retten til spesialundervisning, må vi forstå utvalget dit at alle elever kan betrakte det undervisningstilbudet de får som om det er iverksatt etter enkeltvedtak med klagerett. Vi er usikre på om slike generaliserte enkeltvedtak er mulig, og ser for oss en omfattende byråkratisering dersom utvalget mener at det skal fattes enkeltvedtak for alle som undervises i norsk skole. Vi frykter også økt antall klager ved en slik endring av lovverket, og ser for oss at mange ressurssterke foreldre vil bruke tid og krefter på å sikre sine barn tilpasset opplæring, noe som kan gå på bekostning av de som har færre økonomiske og menneskelige ressurser til slikt. Vi savner en konsekvensutredning av hva det vil si å gjøre § 1-2 til en rettighetsparagraf, og håper denne kommer før et slik forslag evt. fremmes for Stortinget.

Spesialundervisning i barnehage og for voksne.

Vi stiller oss også undrende til at det virker som om utvalget vil fjerne alle reglene om spesialundervisning etter kapittel 5, uten at de sier noe om hvordan dette skal kompenseres før opplæringspliktig alder (§5-7). Vi synes at dette virker lite gjennomtenkt i forhold til Kvalitetsutvalgets understreking av helhetstenkning, dvs. at tilpasset opplæring skal følge barnet fra barnehage ut videregående skole. For mange barn er nettopp en tidlig spesialpedagogisk intervensjon nok til å minimalisere problemene senere i livet. For eksempel viser undersøkelser at tidlig intensiv spesialpedagogisk språktrening, kan føre til at barnet får et aldersadekvat språknivå, noe som reduserer risiko for senere lese- og skrivevansker, og medfører store besparelser både på det personlige og det økonomiske nivå.

Vi er og spørrende til hva utvalget tenker om §4A-2, spesialundervisning på grunnskulen sitt område, for voksne?

Vi vil imidlertid applaudere utvalgets forslag om gratis kjernetid for fremmedspråklige barn fra 3 år, slik at norskopplæring kan skje mest mulig parallelt med språkopplæring på morsmålet. Vi vet at denne gruppen har spesiell risiko for å utvikle spesifikke fagvansker og atferdsvansker, og mener at dette tiltaket vil bidra til å forebygge vanskene som er relatert til dårlig språkopplæring.

Oppsummering spesialundervisning

Forum for psykologer i skolen savner en faglig argumentasjon i NOU 2003:16 for å oppheve paragrafene om spesialundervisning i Opplæringsloven. Vi har argumentert for at disse blir opprettholdt, og venter mer entydig og overbevisende forskning som viser at andre alternativer gir bedre resultat enn spesialundervisning før retten til slik undervisning taes ut av lovverket. Vi spør oss hvorfor det er sannsynlig at foreslåtte endringer vil være mer effektivt og gi barn og unge med særlige behov ett bedre tilbud enn dagens ordning med spesialundervisning ? Har utvalget noe forskningsmessig dokumentasjon på at systemendring, og systembasert veiledning vil være bedre for de svakeste barna ?

Lovhjemmelen om at alle har rett til tilpassa opplæring kom allerede i Opplæringsloven av 1980 (§7). Vi ser ikke at skolen er kommet så langt som ønsket i arbeidet med å gi en slik

tilpasning. Vi vil heller påstå at skolene har kommet ganske kort i dette arbeidet. Dette er ikke et argument for å avvikle spesialundervisningen for barn med spesielle behov. Tvert imot. Spesialundervisning ivaretar en gruppe barn som skolene i svært liten grad evner å tilpasse opplæringa til. Vi er bekymret for tilbudet til elever med særlige behov dersom retten til spesialundervisning taes bort mens skolene fortsatt strever med å tilpasse opplæringa til elever som ligger innefor det som kan kalles normalvariasjon ?

I stortingsmeldinga som kommer bør det arbeides videre med spørsmålene som reises rundt kvalitetsforbedring av den spesialundervisninga som gies. Det virker svært unaturlig å skulle redusere fokus på disse barna idet skolen går inn i det som trolig blir en omfattende omstillingsfase.

Vi vil også minne om departementets egen kommentar i st. mld 61 (84-85) ("Om visse sider ved spesialundervisninga og den pedagogisk-psykologiske tenesta") s. 20: "Departementet meiner at skolen kan falle i to grøfter når det gjeld spesialundervisning. På den eine sida kan ei undervisningsoppgåve altfor raskt bli definert som eit spesialpedagogisk problem. På den andre sida kan skolen også kome til å undervurdere kompleksitet og pedagogisk utfordring når det gjeld barn med spesielle undervisningsbehov." Vi er redd utvalget i sine forslag styrer mot den siste av disse grøftene.

Pedagogisk Psykologisk Tjeneste

Når det gjelder PPT er Forum for psykologer usikre på hva utvalget mener. I sammendraget (s.20) ser det for oss ut som om utvalget har ment at PPT skal erstatte den pedagogiske veiledningstjenesten som ble lagt ned for noen år siden i mange kommuner, og overta de oppgavene denne tjenesten hadde. I kapittel 9 leser vi derimot at alle kommuner fortsatt skal ha en PP-tjeneste. Vi går ut fra at det utvalget har ment er at oppgavene i PP-tjenesten skal dreies fra oppgaver knyttet til barn med særlige behov over mot en mer generell veiledning om allmennpedagogikk. Vi opplever utvalgets drøfting av PP-tjenesten som overflatisk og lite grundig, og har derfor valgt å vise til St. mld. 61 (1984-85) der spesialundervisning og PP-tjenesten ble behandlet langt grundigere.

Forum for psykologer i skolen mener at en dreining i arbeidsprofil slik vi oppfatter at utvalget gjør, vil svekke tilbudet til de svakeste elevene i skolen. Med de svakeste elevene i skolen mener vi i første rekke de elever som har behov for store avvik fra den ordinære læreplanen, som trenger spesialpedagogisk tilnærming og som i nåværende lov får sine spesielle opplæringsbehov garantert som en rettighet gjennom enkeltvedtak. PP-tjenesten har imidlertid også kontakt med andre grupper utsatte barn og unge. Også de med lettere spesifikke eller generelle lærevansker, sosiale vansker, psykiske vansker og barn og unge i krise er tradisjonelt brukere av PP-tjenesten og utgjør en betydelig større prosentuell andel av brukerne enn de med rett til spesialundervisning. Disse elevgruppene trenger også en individuell tilnærming og kontakt med en instans som står nær skolen men likevel utenfor. Deres livssituasjon og reaksjonsmønstre er ofte kompliserte og stiller krav om spesiell kompetanse for å hjelpe og forstå, kunne legge til rette for, henvise videre, eller formidle kontakt med andre deler av hjelpeapparatet

PP-tjenestens oppgaver

PPT har tradisjonelt hatt den utfordrende oppgaven å skulle fokusere på de elevene skolen selv har minst kompetanse til å tilpasse undervisningen for. Vårt bidrag har vært å støtte lærere og annet personale, både i barnehage, skole og voksenopplæring, med spisskompetanse på dette området. Vi frykter at en utydeliggjøring av dette fokuset lett vil føre til at mange PP-

medarbeidere fraskriver seg dette ansvaret, og i stedet velger å fungere som en form for støtteapparat innenfor normalpedagogikken.

PPT har kompetanse til å se mange sider ved barnet/ ungdommen som utgangspunkt for tilrettlegging. PPT kan være et viktig korrektiv til skolens ”briller” når det gjelder elev- og læringssyn. Vi har en viktig funksjon i arbeidet med å tilpasse skole- og barnehagehverdagen slik at alle kan oppleve at de hører til og mestrer. PPT har kunnskap og erfaring om hva som skal til for at et barn med særlige behov skal få en god utvikling, ikke bare når det gjelder å tilegne seg kunnskap og ferdigheter, men også på andre utviklingsområder. Vi opplever at skolen er den arenaen, i tillegg til familien, der det er mulig å påvirke omsorgsmiljøet og drive forebyggende arbeid i forhold til barn med særlige behov, og gjennom PPT har vi lett og naturlig tilgang til begge arenaene.

For at PPT skal kunne jobbe på denne måten krever det nærhet til enkeltindividet, så vel som systemet. Imidlertid vil vi advare sterkt mot å gjøre PPT til en del av systemet på skolen, fordi det lett kan føre til at vi mister evne til å se med ”egne briller” uavhengig av den skolekulturen hver enkelt skole utvikler. Dette blir også sagt på s. 44 punkt 6 i St. mld. 61 (1984/85): ”Skolen treng eit korrektiv frå eit fagorgan som både er ein del av systemet, og som samtidig ikkje er ein del av vanlege rutinar ved den einskilde skolen.”

Forum for psykologer i skolen mener at kvalitetsutvalget har behandlet temaet utredning av barns behov på en lettvent og overflatisk måte. Utvalget benevner individuelle utredningsaktiviteter som diagnostisering og stigmatisering. Vi oppfatter at utvalget med dette viser en lite nyansert holdning til fenomenet.

I PP-tjenesten erfarer vi at de behovene barn har kan være ”usynlige” for lærerne. Barn feiltolkes og misforstås hver dag, og i tilnærmingen til den inkluderende skolen opplever vi at disse utfordringene bare har blitt større. Hyppigheten av relativt ”usynlige” eller ”utydelige” behov har økt, og ofte opplever vi at skolen har arbeidet med å tilpasse undervisningen så lenge at eleven har mistet tilhørighet og mestringsopplevelse. Vanskene blir større og annerledes enn de trenger å være.

Forum for psykologer i skolen opplever at skolene trenger vår fagkompetanse for å bli oppmerksomme på det enkelte barns behov når barns forutsetninger blir misforstått i slik grad at utviklingsmulighetene forringes. Avdekking av slike forhold er hverdagslige i PP-tjenester over hele landet.

Vi vil også advare mot å flytte arbeidet med utredning av enkeltelever bort fra PPT. Ved at dette blir gjort av 2. linjetjenester eller private utredningsinstitusjoner, vil vi miste fordelene av at den som kartlegger og lærer å forstå eleven er den samme personen/ instansen som kjenner skolen/ systemet.

Kvalitetsutvalget foreslår å legge til side den individuelle utredningsaktiviteten, og foreslår at PP-tjenesten i stedet skal gi skolene råd og veiledning på systemnivå. Vi mener at man i svært mange spesialundervisningstilfeller vil måtte studere barns konstitusjonelle forhold, for å kunne forstå hvilke tilpasningsgrep man må gjøre for at de skal ha tilstrekkelig utbytte av undervisningen. Ofte vil man ikke klare å utforme gode tilpasninger på systemnivå uten at man først forstår det særegne på individnivået. Vi spør oss om det er grunn til å tro at PP-tjenesten vil gi riktig veiledning på lang sikt, dersom de gjennom redusert arbeid med

enkeltbarn får redusert sin kompetanse i forhold til individuell variasjon og individuelle behov?

I regjeringens strategiplan for barn og unges psykisk helse – ”...sammen om psykisk helse...” har berørte departementer i tiltak 76 forpliktet seg til å starte et arbeid med en bred vurdering av det samlede tjenestetilbudet til barn og unge i kommunene. Utredningen skal ha hovedfokus på det forebyggende arbeidet rettet mot barn og unge, og den må vurdere om kompetanse og ressurser brukes på en best mulig måte. Vi mener det er viktig at skolesektoren benytter denne anledningen til å fremme PP-tjenesten som det kommunale organ som har tradisjon for, og kompetanse til, å arbeide med, og tilrettelegge for barn og unge med lettere psykiske og sosiale vansker og deres familier. Vi har tidligere argumentert for at 5-6% av barnepopulasjonen har behov for spesialundervisning. I st.meld nr 25 (1996-97) ”Åpenhet og helhet – om psykiske lidelser og tjenestetilbudene” vises det til at ulike epidemiologiske undersøkelser viser at så mange som 15 –20% av barnepopulasjonen opplever utviklingsbetingelser som truer deres utviklingsmuligheter.

I de fleste kommuner er PP-tjenestene det fagmiljøet som har høyest formalkompetanse på forhold som angår mennesker generelt, og barns utvikling spesielt. Vi har kompetanse til å se og forstå (utredningssiden), og kompetanse om betingelser som kan lede til endring og utvikling (tiltakssiden). Vi mener derfor at PP-tjenesten kan og bør utvikles til å bli et kraftsenter for barn og familier i risikogrupper i kommunene, med hovedvekt på forebygging av utviklingsproblematikk både når det gjelder skolefaglige forhold og psykiske helse.

PP-tjenestens tverrfaglige kompetanse og organisasjonelle lokalisering gjør det mulig å etablere samarbeid med alle de viktigste daglige arenaer for barn og unge. Med mulighet til å utvikle lokale, tilpassede hjelpetiltak og forebyggende og terapeutiske miljøer for barn og deres foreldre, med skolen som en viktig forebyggingsarena. Vi vet at skolen kan være en god utviklingsarena, men skolen kan også være en vesentlig bidragsyter til at barn utvikler og viser vanskelig atferd, rusmisbruk og psykiske plager.

I forhold til foreldre bør PP-tjenestens rolle være å styrke dem til å være gode foreldre for sine barn, f.eks. ved å tilby foreldreveiledning og gi hjelp til bedre samhandling med barnet/barna, eller gjennom å styrke foreldrenes posisjon i kommunikasjon og samarbeide med skolene.

Dersom en setter i gang et grundigere utredningsarbeid om PP-tjenestens arbeid, ønsker vi også at en der vurderer om en av oppgavene til PP-tjenesten bør være å delta i eller drive praktisk forskning og arbeid med dokumentasjon av forhold som angår barns utvikling.

Kompetanse

I forskriftene til grunnskoleloven av 1980 ble det i retningslinjene for PPT presisert at en PP-rådgiver skulle ha en ”særskild fagkunnskap” på det pedagogiske, psykologiske, medisinske og sosiale området. Dette kompetansekravet har falt bort, og kartleggingen Læringscenteret gjorde i 2003 av kompetansegrunnlaget i PPT viser at flere og flere medarbeidere i tjenesten ikke har formell kompetanse ut over det lærere som arbeider i skolen har. Ut fra dette forstår vi behovet for å redusere de faglige kravene til PPT, og gjøre tjenesten til en samtalepartner for lærere. Vi frykter at en slik utvikling vil svekke tilbudet til barn og unge med særlige behov, og at en riktige vei å gå vil være å tydeliggjøre det behovet for spisskompetanse som kreves i arbeidet med å gi barn og unge med særlige behov et godt undervisningstilbud. Vi vil igjen støtte oss på vurderingene fra St.mld. 61 (84-85) der det på s. 19 står:

”Spesialundervisninga vil ofte krevje fagleg innsikt ut over det ein kan vente hos ein vanleg

lærer, og differensieringstiltak som krev spesiell innsikt og røynsle både hos lærar og skoleadministrasjon”. Vi etterlyser formaliserte kompetansekrav til medarbeidere i PP-tjenesten som ivaretar både behovet for tverrfaglighet, og behovet for høy formalutdanning.

PP-tjenestens arbeid starter vanligvis først etter at skolene og lærerne har gjort det de har kompetanse til. Det er behov for at slikt arbeid gjøres av personer som har tid til å legge merke til, og som har lært noe mer enn lærerne om hva man kan se etter. Vi mener at skolene har behov for ekstern kompetanse for å bli i stand til å se og forstå, samt kunne bli klar over det som foregår når elever misforstås over lengre tid. Vi ønsker at PP-tjenesten skal ha en teoretisk og/eller reell kompetanse skolene selv ikke har.

I dagens PP-tjeneste finnes det som regel annen basiskompetanse enn den skolen innehar. I tjenesten er det yrkesgrupper som har lært mer om normalutvikling, abnormal utvikling og patologiske tilstander. I tillegg til basiskompetansen, utvikles også PP-rådgiveres ferdigheter nettopp når man gjennomfører utredninger og følger opp barn og unge individuelt. Gjennom drøftinger i fagkollegiet og med spesialist-tjenestene, blir den enkelte PP-rådgiver også mer åpen og ydmyk for den enormt store variasjonen som finnes blant mennesker generelt, og blant barn spesielt.

Vi tror en omlegging fra en fagtjeneste med pedagogisk og sosialfaglig spisskompetanse over til en mer generell veiledningstjeneste vil føre til redusert interesse fra vår faggruppe, psykologer, for å arbeide i PPT. I kommunene er det en hard konkurranse om denne arbeidskraften, og den styrkingen vi har hatt av barne- og ungdomspsykiatrien de senere årene har forverret denne situasjonen. For psykologer innebærer en overgang til BUP økt arbeid med diagnostisering og individuell behandling, mens det kombinerte individ og systemfokuset PP-tjenesten i stor grad arbeider ut fra vil komme mer i bakgrunnen. Vi tror dette vil være et tap for skolene, og er enige i vurderingene fra departementet i St. mld 61 (84-85) s 45, ”Slik departementet vurderer det, er det ei skoleverktilknytt PP-teneste som best kan yte service både til einskildelevar og til skolen som institusjon.”

Forum for psykologer i skolen opplever at PPT er en faglig interessant og utfordrende arbeidsplass for psykologer. Vi strever med å overbevise våre kolleger innen andre psykologfaglige områder om dette, og opplever Søggen-utvalget sin lettvinde og ufaglige omskrivelse av PPT fra en faglig spisskompetent hjelpetjeneste til en allmenn veiledningstjeneste som en alvorlig forverring i argumentasjonen om at PPT er en arbeidsplass for psykologer.

Avslutning

Tom Veierød uttalte på konferansen ”PP-tjenesten – en del av det kommunale tilbudet til barn og unge” at utvalget ikke har gått verken i dybden eller bredden i sin vurdering av spesialundervisning og PP-tjenesten. Vi mener det virker uforsvarlig å foreslå så omfattende endringer som dette utvalget gjør uten nettopp å ha gått i både dybden og bredden av problemstillingene. Ut fra dette perspektivet foreslår vi at disse områdene taes ut av NOU’en når denne blir stortingsmelding, og at en eventuelt starter et mer faglig forsvarlig utredningsarbeid på dette området.

hilsen Sturla Helland
leder av Forum for Psykologer i skolen